

Handlingsplan för särskilt begåvade elever

I MARIEHAMNS STAD

Godkänd av bildningschefen

20.1.2023

MARIEHAMNS
STAD

Innehåll

Inledning.....	2
Vad är särskild begåvning?.....	2
Definition.....	2
Identifiering.....	3
Vikten av att dessa elever får stöd.....	5
Twice exceptional, 2E.....	6
Tillvägagångssätt i mötet med elev med särskild begåvning.....	7
1. Skapa förståelse.....	7
2. Fundera på pedagogiken och sätt upp mål.....	7
Acceleration.....	7
Berikning.....	8
Coaching.....	8
3. Specialundervisning på deltid - för uppföljning och acceleration - flexibilitet.....	9
4. Partiell uppflyttning/uppflyttning.....	9
5. Elevhälsostöd.....	10
a. Samtalsstöd.....	10
b.Handledning och konsultation.....	10
c. Kognitiv bedömning vid behov.....	10
6. Studievägledning.....	10
7. Lärarrollen.....	10
Litteraturförteckning.....	12
Bilaga 1 Utdrag ur Landskapslag (2020) om barnomsorg och grundskola.....	14
Bilaga 2 Ålands läroplan (2021) för grundskolan gällande barn med särskild begåvning.....	15
Bilaga 3 Silvermans lista på kännetecken på särskilt begåvade.....	17
Bilaga 4 Roland Perssons tabell över drag hos särskilt begåvade.....	18
Bilaga 5 Högpresterande resp. särskilt begåvade elever.....	19
Bilaga 6 Länktips för förkovrande i ämnet.....	20
Bilaga 7 Förslag på pedagogiska kartläggningar.....	21
Bilaga 8 Liljedahls checklista för coaching i klassrummet.....	22

“When a flower doesn’t bloom,
you fix the environment in which it grows,
not the flower.”

Alexander Den Heijer

Inledning

I dagens skola är det så gott som självklart att elever med olika former av inlärningshinder ska få den hjälp och det stöd de är i behov av. Men på samma sätt ska det enligt vår lag (bilaga 1) och läroplan (bilaga 2) vara för elever med särskild begåvning. Den här handlingsplanen avser fungera som det verktyg som underlättar detta arbete.

Vi har främst lutat oss mot Nykarleby stads handlingsplan för elever med särskild begåvning skriven av Lotta Koll, Maria Sjöblom och Greta Kula.

I arbetsgruppen har ingått:

Camilla Olin

Monica Johansson

Tiina Forsström

Vad är särskild begåvning?

Definition

Syftet med denna handlingsplan är att ge vägledning i hur skolan kan hitta och arbeta med högt begåvade elever i Mariehamns stads skolor. Vi utgår från Roland S.

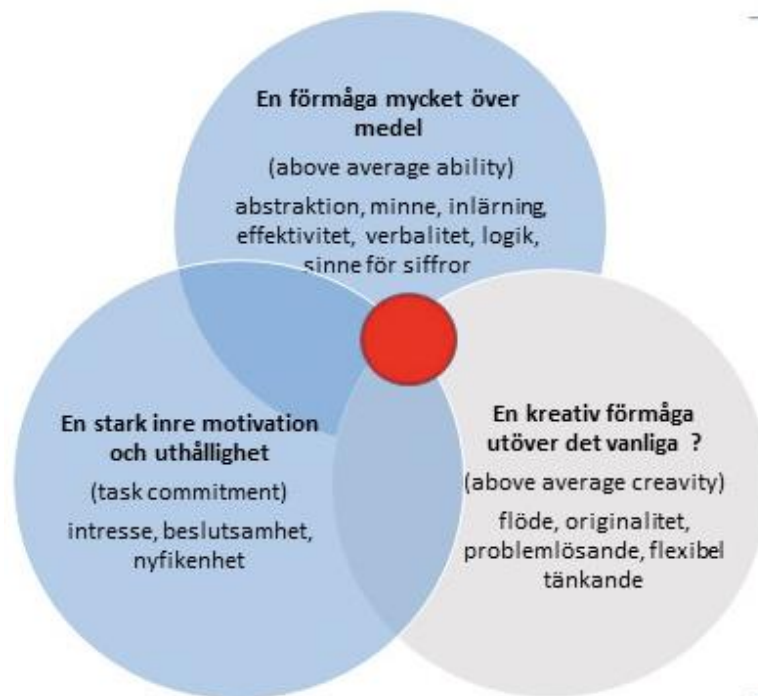
Perssons (professor i pedagogisk psykologi) definition av särskild begåvning (1997).

Persson definierar särskild begåvning på följande sätt:

“Den är särbegåvad som kontinuerligt förvånar både kunskapsmässigt och tillämpningsmässigt genom sin osedvanliga förmåga i ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet”.

Men för att vidga lite begreppet ‘särskild begåvning’ är det också skäl att bekanta sig med Renzullis modell för särskild begåvning. Renzulli menar att hög intelligenskvot i sig inte räcker för att en person ska räknas som särskilt begåvad. Han anser snarare att särskild begåvning består av en förmåga över medel (abstraktion, minne, inlärning, effektivitet, verbalitet, logik, sinne för siffror), en stark inre motivation och uthållighet samt en kreativ förmåga utöver det vanliga. (Renzulli, 2016).

I engelskan används *gifted* och i finskan *lahjakas*.

Renzullis tre-ringsmodell över hög begåvning (1990)

Identifiering

I skolan är det viktigt med tidig identifiering. Många gånger börjar vi fundera på dessa elever först i det skede då problem uppstår. I ett skolperspektiv underlättar det att använda checklistor för identifiering. Anita Kullander har följande lista på särskild begåvning hos barn: (Ett eller flera)

- Lär sig läsa vid 3–4 års ålder
- Älskar att läsa och vill läsa böcker avsedda för äldre barn
- Ritar realistiskt tidigt
- Kan återge en sång med exakthet
- Har lätt för att lära sig musikinstrument och spelar med ett ovanligt uttryck
- Visar tidigt stor talang inom idrott eller dans
- Kan tidigt lösa avancerade matematiska ekvationer och problem

(Listan återfinns i boken *Särskilt begåvade elever. Pedagogens utmaning och möjlighet* av Mona Liljedahl (2017, s. 28).)

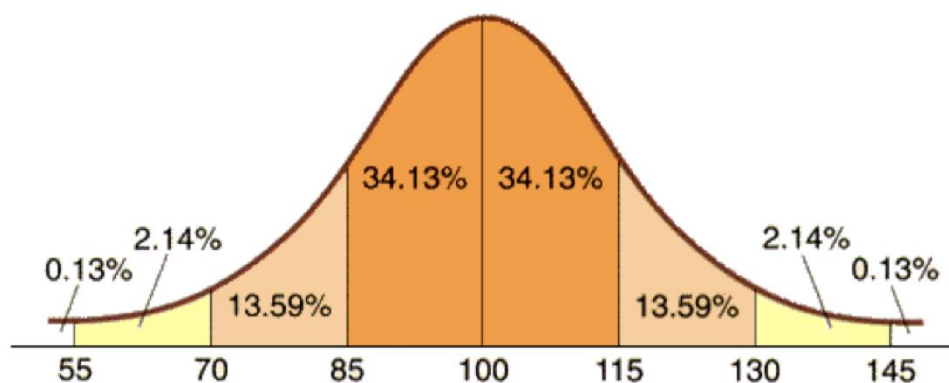
Winner (1999) har liksom Kullander hittat gemensamma drag för särskilt begåvade barn och kategoriserar dem i tre punkter:

- Brådmogenhet; barnet lär sig till exempel läsa eller spela instrument i 2–3 års ålder, gör snabba framsteg inom ett eller flera områden, umgås gärna med vuxna.
- De vill gå i sin egen takt och är envisa. Barnet lär sig på ett mer kvalitativt annorlunda sätt, har en stark inre motivation som beror på en personlig lust att lära. De är kreativa problemlösare som hittar nya lösningar.
- En iver att behärska, att kunna 'allt' inom ett specifikt område. De kan uppfattas som besatta och att de förlorar kontakt med omvärlden, uppvisar en stor intensitet och uthållighet vid intresse.

När man funderar över huruvida en elev är särskilt begåvad eller ej kan man ha nytta av de mer utförliga listorna med kännetecken som finns som bilagor till handlingsplanen (se bilaga 3 o 4). Det är ändå viktigt att komma ihåg att alla elever med särskild begåvning är olika.

Högpresterande eller särskilt begåvad

Enligt Wechsler kan de 15–20 procent av de längst till höger anses behöva mer stimulans än normaleleven i skolan (Persson 2015). Största delen av denna grupp elever tillhör högpresterande elever (cirka 15%) och den mindre gruppen särskilt begåvade elever (cirka 5%).

Wechsler's normalfördelningskurva över intelligens.

Kokot (1999) har en lista på skillnaden mellan högpresterande och särskilt begåvade elever (se bilaga 5).

Vikten av att dessa elever får stöd

Det finns en stor risk att särskilt begåvade elever feldiagnosticeras. De vanligaste feldiagnoserna är ADHD, trottsyndrom, tvångssyndrom och inom autismspektrum. De är ofta väldigt intensiva i det mesta de gör såsom intellektuella sysselsättningar, syskonrivalitet, maktkamper med auktoriteter eller i sina känslomässiga reaktioner, och kan pga. denna intensitet hamna i konflikter med sin omgivning.

Det är ett känt faktum att elever med särskild begåvning upplever skolan som frustrerande och meningslös. I en studie av Roland S. Persson (2010) framgår att 92 % av de intervjuade särskilt begåvade vuxna upplevde sin skoltid som mycket frustrerande. Många av dessa elever underpresterar, uppvisar koncentrationssvårigheter och lider av psykisk ohälsa. De tappar intresset för skolan, stannar hemma, avbryter studier eller får svårt under högre studier på grund av bristande studieteknik. Utan rätt anpassningar i undervisningen kan eleverna bli passiva eller utåtagerande och uppfattas ofta som annorlunda. (Liljedahl, M. 2017).

Det finns i huvudsak två generella beteenden som uttråkade elever visar upp:

- De stänger av dvs de försvinner in i sig själva, drömmer sig bort eller drar sig undan
- De agerar ut dvs spelar clown, ifrågasätter, skapar konflikter, blir arga och/eller får utbrott

Ur ett samhällsligt perspektiv är det en stor förlust att dessa kreativa problemlösare med stor inlärningspotential inte får vad de behöver, vantrivs i skolan och inte når sin fulla potential. Dessa elever lär sig många gånger utgående från sitt behov när de väl behöver det. Likväl kan det hända att saker som vi förväntar oss att de ska behärska inte fungerar. Dessa elever presterar inte som förväntat. Kännetecknande för dem är att de har en abstrakt förmåga att resonera långt över åldersnivå. Tyvärr lär de sig sällan på det sätt eller i den takt som skolan förväntar sig. Särskilt begåvade barn älskar ofta att lära sig men inte nödvändigtvis skolan.

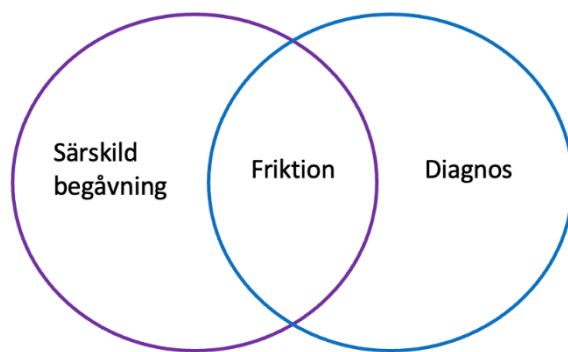
De uppvisar ofta en asynkron utveckling. Det betyder att de inom vissa områden kan ligga långt över åldersnivå medan andra områden ligger på samma eller rentav en lägre nivå jämfört med sina jämnåriga. Detta kan förorsaka mycket frustration, speciellt i det sociala umgänget med jämnåriga, då de ibland helt saknar ändamålsenliga känslomässiga resurser för att hantera sin kognitiva nivå.

Exempel på hur detta kan te sig: [Emotional Sensitivities in Gifted Children \(giftedkids.ie\)](https://www.giftedkids.ie)

Twice exceptional, 2E

Det är bra att komma ihåg att elever med särskild begåvning också kan ha olika svårigheter. Många gånger kan en svårighet maskera en begåvning. Begåvningen kan även göra att svårigheten inte upptäcks. I bloggen Glimrande glimtar av Anna Hass finns en utmärkt beskrivning av 2E samt konkreta tips för skolan; '2e=Twice exceptional=både begåvning och svårighet'.

När dubbel begåvningsproblematik råder skapas ytterligare en nivå av frustration och friktion. Dessa existerar inte bara i skolan utan även inom individen själv. Här ställer sig funktionsvariationen i vägen för eleven som har kapacitet för mycket mer såsom en snabbare inlärningstakt och en förståelse på en högre nivå. Båda delar behöver uppmärksammas och stödas för att eleven ska må bra i skolan.

'Ju större glappet är mellan elevens inre förmåga och undervisningens nivå, desto svårare kommer elevens diagnossymtom att vara.'
(Liljedahl, M. 2015)

Den typiska 2E-eleven: (Pia Rehn föreläsning Dubbelt exceptionella, 2022)

- Har svårt med skrivande
- Upplever sociala svårigheter
- Märkbart påverkad av dagsform
- Undviker utmaningar
- Visar styrka och intresse när något är viktigt/intressant/på rätt kravnivå
- Söker begriplighet och mening
- Har ojämn måluppfyllelse

Vanliga styrkor:

- Ärlig, rak och lojal
- Ovanligt kunnig inom särskilda områden
- Mindre bunden till konventioner än neurotypiska
- Bra på att notera avvikelser, detaljer och mönster
- Kan vara mer logisk än emotionell i normaltillstånd eller kris

Tillvägagångssätt i mötet med elev med särskild begåvning

1. Skapa förståelse

- a. Börja med att titta närmare på de länkar som finns i denna handlingsplans litteraturlista och länktips. (Bilaga 6)
- b. Prata med föräldrarna. Upplever föräldrarna samma sak som du? Många föräldrar som har särskilt begåvade barn är mycket oroliga för sitt barns framtid - var lyhörd.
- c. Lär känna eleven. Ta med eleven i diskussionen. Lyssna på vad eleven uttrycker. Kom ihåg att målet är en fungerande skolvardag.
- d. Gör en pedagogisk kartläggning av eleven (se bilaga 7). Ta hjälp av specialläraren på skolan och eventuellt skolpsykolog. På Wilma finns ett dokument *Pedagogisk kartläggning för utredning av hög begåvning* som kan användas som bas vid kartläggning och uppgörande av plan.

2. Fundera på pedagogiken och sätt upp mål

Det är främst tre typer av stödinsatser som särskilt begåvade elever behöver i skolan.

1. Differentiering
2. Fördjupning eller berikning
3. Acceleration

För enkelhetens skull håller sig planen ändå till Mona Liljendahls ABC-modell, men arbetsgången är lämpligare enligt ovan nämnda uppdelning.

ABC, acceleration, berikning och coaching (Liljedahl, M. (2017) s. 66–89)

Acceleration

Acceleration innebär att eleven framskrider i sin egen takt i ett eller flera ämnen. Man börjar med differentiering och fördjupning men om det inte tillfredsställer elevens behov av möjlighet till utveckling på sin nivå kan beslut om accelerering upp en årskurs i det relevanta ämnet tas av rektor efter att en pedagogisk bedömning har gjorts. Rektor kan inför sitt beslut konsultera skolpsykologen och elevhälsogruppen om accelereringen. Accelerering kan ske tidigast på årskurs 4. Att accelerera i ett ämne behöver inte innebära att man byter klass utan kan även ske parallellt i elevens ordinarie klass. Våga pröva riktigt svårt material för att hitta elevens nivå!

Möjlighet bör finnas att med stöd av ämneslärare läsa gymnasialstadiekurser som eleven sedan kan tentera då denne börjar följande stadium.

I ett åtgärdsprogram sätts mål för ämnet/ämnena upp utgående från målen för den årskurs eleven följer. Skriv ner konkreta och tydliga mål. Utvärdera kontinuerligt i planen- checka av vad eleven har klarat av.

Berikning

“Berikning innebär att fylla lärandet med meningsfullhet. Många särskilt begåvade elever utgår från helheten och har svårt när man fragmentariskt hoppar från moment till moment. Dessa elever behöver ha sambanden klara för sig för att se nyttan med olika saker. Särskilt begåvade elever kan lära sig vad som helst när de är motiverade, intresserade och nyfikna. Berikningens uppgift är att tända intresset också för nya saker, som kanske egentligen ligger utanför elevens egna intresseområden.”
(Liljedahl, M, 2017, s.79).

Tänk stort! Tänk abstrakt och tänk fenomenbaserat!

Berikningen kan också ske genom att eleverna får delta i olika föreläsningar, minikurser, studiebesök, osv. på eller utanför skoltid. Det kan även ske i klubbform på skolan, vidtala tex ämneslärare eller Hem och Skola. Använd digitala möjligheter. Kanske eleven kan forska i något ämne på engelska och sedan presentera för andra intresserade? Många av dessa elever älskar att berätta om sina intressen för andra elever och vuxna.

Berikning kan i mån av möjlighet ske i liten grupp (ex studio, speciallärare) där eleven får träffa likasinnade och arbeta i stora helheter kring projekt tillsammans med en lärare/annan vuxen.

Berikning i klassrumssituationen är något som alla elever i klassen drar nytta av.

Coaching

Coachingen handlar om att stöda elevernas lärande inom skolans och läroplanens ramar både som differentiering och fördjupning. Speciellt när eleven läser ämnen i egen takt krävs det en vuxen som följer med och vägleder eleven. Coachingen behöver också handla om att tillsammans med eleven och hemmet hitta lösningar för en fungerande skolvardag och olika lösningar som kan hjälpa eleven att må bra i skolan. Coaching handlar om att föra en dialog med alla inblandade och att försöka se elevens behov ur ett helhetsperspektiv.

Se lista på tips på coaching i klassrummet i Bilaga 7

Förslag på pedagogiska kartläggningar.

3. Specialundervisning på deltid - för uppföljning och acceleration - flexibilitet

Dessa elever behöver undervisning av en lärare trots att de kanske läser en annan högre/svårare lärokurs än den övriga klassen. Av förekommen anledning kan det vara svårt för läraren att hinna ge individuell handledning i klassen. Om möjlighet finns - ta gärna del av speciallärare på deltid. Specialläraren kan t.ex. gå igenom veckans stoff med eleven så att den sedan kan arbeta med materialet på egen hand i klass. Specialläraren kan även hjälpa till med att kartlägga elevens kunskapsnivå. Om det i skolan inte finns möjlighet till att detta ges av speciallärare kan stödet ges av klassläraren/ämneslärare/studiolärare.

4. Partiell uppflyttning/uppflyttning

Vissa elever behöver en flytt till en högre årskurs. I okomplicerade fall där det råder enighet mellan hem och skola gällande barnets behov av ytterligare stimulans och det ändamålsenliga i att flytta upp en årskurs, samt där den pedagogiska bedömningen och annan relevant information gällande social funktion, trivsel i skola m.m. ger ett samstämmigt underlag så fattar rektor beslut baserat på lärarens pedagogiska bedömning efter att ärendet har behandlats i skolans ehg grupp. Rektorn behöver konsultera både kurator och skolpsykolog innan beslut tas.

I mer komplexa fall kan det däremot vara viktigt att skolpsykologen gör en bedömning innan rektor tar beslut i ärendet. Denna psykologbedömning bör då innehålla en kognitiv utredning. Vad som utmärker komplexa fall kan vara när det råder oklarheter kring elevens nivå, t.ex. om prestationerna varierar kraftigt, eller om eleven tycks underprestera generellt, trots att eleven uppvisar exceptionella förmågor inom andra områden utanför skolan. Om det finns ett påtagligt psykiskt lidande kopplat till befarad särbegåvning kan en utredning också vara indikerad. En utredning kan också vara påkallad när det finns en simultan frågeställning kring neuropsykiatrisk funktion (alltså twice-exceptional), och kan vara viktig för differentialdiagnostik och ev. vidare utredning. Slutligen om det råder oenighet mellan vårdnadshavare och skola gällande ev. uppflyttning kan en psykologutredning vara påkallad.

Det finns både för- och nackdelar med en flytt. Man behöver även komma ihåg att dessa elever kan flytta upp trots att det innebär kunskapsluckor. Den snabba inlärningsförmågan gör att eleven snabbt tar igen det den har missat. I arbetet med särskilt begåvade barn är bemötande och en pedagogik utformad efter deras specifika behov av större vikt än enbart acceleration. Att flytta upp ett barn en årskurs utan att ha arbetat med berikning och coachning kan vara kontraproduktivt

om vi tror att enbart en högre kravnivå leder till stimulans. Det är karaktären av undervisningen jämte en lämplig kravnivå som gör skillnad, inte ökad kravnivå ensamt. Tonvikten i skolans arbete bör ligga på coachning och berikning.

5. Elevhälsostöd

a. Samtalsstöd.

Elevhälsan erbjuder samtalsstöd till elever. Lärare eller förälder kontaktar vid behov kurator.

b.Handledning och konsultation.

Vid behov kan skolpsykolog träffa elev och föräldrar samt berörda lärare för att fundera kring elevens inläring, mående och vilka lösningar som kan tänkas fungera.

c. Kognitiv bedömning vid behov.

Vid misstanke om 2E kan det finnas skäl för en kognitiv bedömning som görs av skolpsykologen. Målet med en kognitiv bedömning bör liksom för alla elever handla om att kartlägga elevens inlärningsprofil. En kognitiv bedömning kan inte vara en förutsättning för att eleven ska ha rätt till stöd. Särskild begåvning är heller inte en diagnos.

6. Studievägledning

Dessa elever är i stort behov av handledning, speciellt om studierna framskrider i annan takt än brukligt. Eleverna behöver undervisning i studieteknik, speciellt eftersom dessa elever ofta har bristande studieteknik på grund av att de aldrig egentligen har behövt läsa/plugga. Studietekniken kan t.ex. behandlas i punktinsatser under läsåret.

7. Lärarrollen

Elever med särskild begåvning behöver ofta ett mer personligt stöd till exempel i form av handledning av en den undervisande läraren. Detta för att hjälpa eleverna att dels hitta och upprätthålla sin motivation och sina drivkrafter, dels forma en positiv självbild, eftersom de sällan har en jämbördig att spegla sig i inom sin åldersgrupp. Ett enda kvalitativt samtal kan göra stor skillnad för att förstå och bekräfta eleven, men det krävs ett kontinuerligt arbete med stimulans och acceptans för att en positiv utveckling ska ske.

Elevernas intresse och motivation ökar ofta om de får knyta ämnesstoff till aktuella samhällsfrågor eller existentiella frågor, eller får möjlighet att lära och resonera med anknytning till andra ämnesområden, både teoretiska och praktiska. Det är viktigt att eleven själv inser att hon eller han kan påverka sitt lärande och sin utveckling

(Dumont, Istance, & Benavides, 2010).

Det bygger upp elevens självförtroende och självkänsla.

Grupparbete och diskussioner är viktiga för lärandet. För att diskussionerna ska bli tillräckligt utmanande för de särskilt begåvade eleverna måste de få arbeta med elever på samma nivå som de själva.

Skolans roll är att utmana och stötta även de särskilt begåvade eleverna, för att de också ska lära sig och träna på att ta sig över trösklar, hantera sin frustration och acceptera och möta sina egna tillkortakommanden. Om de särskilt begåvade eleverna inte utmanas på tillräckligt hög nivå kan de få svårt senare i sina studier när de möter utmaningar som kräver studieteknik och uthållighet. Läraren har därför en viktig uppgift i att stimulera dessa elevers inre drivkrafter genom att ta fram stoff och uppgifter som blir lustfyllda och utmanande för eleverna. För många särskilt begåvade elever är det först då som de uppvisar höga prestationer, eftersom de ofta är motvilliga till att arbeta med sådant som de redan behärskar eller inte känner intresse för.

Litteraturförteckning

Borgå stads svenska utbildningstjänster: Särskilt begåvade elever i skolvardagen. Handlingsplan för utveckling av undervisning i skolorna.

[Borgå stads svenska utbildningstjänster. Särskilt begåvade elever i skolvardagen. Handlingsplan för utveckling av undervisningen i skolorna - PDF Free Download \(docplayer.se\)](#)

Dumont Hanna, Istance David, Benavides Francisco (red). (2010). The Nature of Learning: Using Research to Inspire Practice. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Centre for Educational Research and Innovation: Paris

Kokot, Shirley. (1999). Help – our child is gifted. Guidelines for parents of gifted children. Lyttelton, South Africa: Radford House Publications.

Kreger Silverman, Linda. (2016). Särskilt begåvade barn. Natur och kultur.

Liljedahl, Mona. (2017). Särskilt begåvade elever. Pedagogens utmaning och möjligheter. Gothia Fortbildning.

Lovisa stads handlingsplan (2019). Sikta mot stjärnorna.

<https://peda.net/loviisa/sms/soh/smshoh5:file/download/847bdfe7fcd5d704709a8750055d6993e7bef96/SIKTA%20MOT%20STJ%C3%84RNORNA%20HANDLEDNING%20OCH%20HANDLINGSPPLAN%205.6.2020.pdf>

Nykarleby stad 2018: Nykarleby stads handlingsplan för elever med särskild begåvning

[Handlingsplan-sarskild-begavning.pdf \(nykarleby.fi\)](#)

Persson, R. S. (1997). Annorlunda land: särbegåvningens psykologi. Almqvist & Wiksell.

Persson, R. S. (2010). Experiences of intellectually gifted students in an egalitarian and inclusive educational system: A survey study. Journal for the Education of the Gifted, 33(4), 536-569.

Rehn, Pia. (2021). När det enkla ändå blir svårt. Studentlitteratur.

Renzulli, J. S. (2016). The three-ring conception of giftedness. In S. M. Reis (Ed.). Reflections On Gifted Education (pp. 55 – 86). Waco, TX: Prufrock Press

Stolt Sofia. (2020). Kommunala strategier för undervisningsarrangemang - särbegåvade elever I den finlandssvenska grundskolan. Åbo Akademi.

The Three-Ring Conception of Giftedness: (PDF Download Available). Available from: https://www.researchgate.net/publication/237668711_The_Three-Ring_Conception_of_Giftedness_A_Developmental_Model_For_Promoting_Creative_Productivity [accessed Apr 03 2018].

Webb, J. T. (1993). Nurturing Social-Emotional Development of Gifted Children. International handbook of research and development of giftedness and talent. Oxford: Pergamon Press.

Bilaga 1

Utdrag ur Landskapslag (2020) om barnomsorg och grundskola

2 kap 5 §. Målsättning

Grundskolan ska ge en allmänbildande grundutbildning och ge eleven verktyg som främjar möjligheterna till livslångt lärande. Grundskolan ska i undervisning och övrig verksamhet ge alla elever likvärdiga möjligheter att inhämta och utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs för en harmonisk och allsidig personlig utveckling. Verksamheten i grundskolan ska stå på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

5 kap 26 §. Särskilda undervisningsarrangemang

Undervisningen för en elev kan delvis ordnas på något annat sätt än enligt det som bestäms i denna lag eller med stöd av den

1) om eleven till någon del redan har kunskaper och färdigheter som motsvarar grundskolans lärokurs,

Skolföreståndaren eller skolans rektor fattar beslut om särskilda undervisningsarrangemang.

Bilaga 2

Ålands läroplan (2021) för grundskolan gällande barn med särskild begåvning

1. Grundskolans uppdrag och värdegrund s. 5

”Skolan ska skapa förutsättningar för alla elever att lära sig tillsammans och av varandra. Den ska också skapa förutsättningar för undersökande och experimenterande arbete och ge eleven erfarenheter av att känna sig inspirerad och av att lyckas. Grundskolan ska vara en lärande organisation som uppmuntrar eleven att försöka och att lära sig också av misstag. *Eleven ska ges lämpliga utmaningar och stödas att hitta och dra nytta av sina styrkor.*”

1.2. Alla elever är unika och har rätt till god undervisning s. 6 – 7

”Värdegrunden för vårt samhälle bygger på allas lika värde. Varje barn är unikt och värdefullt. *Var och en har rätt att växa till sin fulla potential som människa och samhällsmedlem. För att uppnå det här behöver eleven uppmuntran och stöd. Vuxna i skolan ska bemöta varje elev med respekt så att eleven känner sig hörd, sedd och uppskattad i skolgemenskapen, samt får stöd för sitt lärande och mående.*”

”Varje elev har rätt att lyckas i sitt skolarbete enligt sina egna förutsättningar.”

3.2. Elevens lärande s. 18

”För att stöda utvecklingen genom hela livet och lägga en god grund för det livslånga lärandet behöver viljan att lära uppmuntras och eleven lära sig att lära. *Genom att skapa utmanande undervisning och synliggöra lärandet för eleven skapas en lust och motivation att lära för livet. Eleven behöver få känna glädje i att utvecklas för att själv driva sitt lärande framåt. Genom att betona elevens egen insats i sitt lärande med realistisk och konstruktiv återkoppling ges eleven stöd i sin självuppfattning.*”

3.5. Lärmiljöer och pedagogisk grundsyn s. 22

”Den åländska läroplanen har utarbetats från en pedagogisk grundsyn där eleven har en aktiv roll. Skolan ska skapa sådana lärmiljöer där eleven kan ställa upp egna mål och vara delaktig i sitt eget lärande. Läraren ska stöda eleven genom att använda sig av varierande metoder och arbetssätt samt genom att ge effektiv och kontinuerlig handledning. Varje lärare har som uppgift att i sin undervisning ge denna handledning, det vill säga stöda elevens personliga växande och utveckling – från skolstarten i årskurs ett och tills läroplikten har upphört.”

”Undervisningen och lärmiljöerna i grundskolan ska utgå från varje elevs individuella villkor och det innebär att det behövs särskilda arrangemang och hjälpmedel för vissa elever för att de ska kunna delta på lika villkor som andra.”

3.5.5. Nivågruppering

s. 26

”I all undervisning ska läraren sträva efter att skapa grupperingar som gynnar varje elevs lärande bäst. I vissa ämnen och områden skapas de bästa förutsättningarna för lärande genom nivågrupperingar där elevens tidigare erfarenheter och kunskaper ligger som grund för vilken grupp eleven arbetar i. För att nivågrupperingen inte ska vara stigmatiserande eller sänka motivationen behöver grupperna vara välavvägda och göras med ett tydligt syfte. Nivågrupperingarna får inte vara fasta grupper utan behöver vara flexibla och formas utifrån vilka moment som tas upp.”

5.2. Riktlinjer för stödåtgärder

s. 30

”Elever med särbegåvning behöver och har rätt till stöd och hjälp i samma omfattning som övriga elever och behoven kan även vara större. För en elev med särskild begåvning är det ofta motivationen och behovet av utmaningar som behöver stödas, och eleven behöver lära sig att möta och hantera motgångar samt få stöd för att bygga upp en fungerande studieteknik. För att tydliggöra differentieringen för särbegåvade kan ett åtgärdsprogram med fördel användas.”

5.5. Särskilda undervisningsarrangemang

s. 35

”Undervisningen i grundskolan kan, om det är motiverat för elevens bästa, ordnas på annat sätt än vad som anges i LL om barnomsorg och grundskola. Med hänvisning till vad som i lag benämns som särskilda undervisningsarrangemang kan en elev till exempel börja sin skolgång i årskurs två, bli befriad från ett ämne eller flyttas upp en årskurs. Motiv till att ordna undervisningen på särskilda sätt är

- Om eleven till någon del redan har kunskaper och färdigheter som motsvarar grundskolans lärokurs
- Om det med hänsyn till elevens förhållanden och tidigare studier är oskäligt att eleven ska genomgå grundskolans lärokurs eller
- Om det är motiverat av skäl som har samband med elevens hälsotillstånd.”

(Kursiveringarna är författarnas egna.)

Bilaga 3

Silvermans lista på kännetecken på särskilt begåvade

Silverman (2003) har listat **kännetecken på särskilt begåvade** på följande sätt:

- Resonerar bra (god tänkare)
- *Har lätt att lära*
- *Har ett omfattande ordförråd*
- *Har utmärkt minne*
- *Har god koncentrationsförmåga (om intresserad)*
- Känslig (är lättsårad)
- Visar medkänsla
- *Perfektionistisk*
- Intensiv
- Moraliskt känslig
- *Mycket nyfiken*
- *Uthållig i sina intressen*
- Har mycket energi
- *Föredrar äldre kamrater eller vuxna*
- Har lång rad olika intressen
- *Har en härlig humor*
- *Lärde sig läsa tidigt eller läser mycket (om för ung för att läsa, älskar att bli läst för)*
- *Tycker att det är viktigt med rättvisa, ärlighet*
- *Moget omdöme för åldern alltemellanåt*
- *Är en skarpögd betraktare*
- *Har livlig fantasi*
- *Är synnerligen kreativ*
- Ifrågasätter auktoriteter
- *Har lätt för matematik*
- *Bra på pussel*

De kursiverade punkterna är tydligt differentierande för elever med särskild begåvning.

Kreger Silverman, Linda (2016). Särskilt begåvade barn. Natur och Kultur, s. 142

Bilaga 4

Roland Perssons tabell över drag hos särskilt begåvade

Källa: Rolands S Perssons översättning av en tabell ur boken "Counseling the gifted and talented" av Lina Silverman, återfinns bland annat här:

<http://www.giftedchildren.se/identifiering/>

Intellektuella drag	Personlighetsdrag
Enastående förmåga att resonera	Insiktsfull
Intellektuell nyfikenhet	Behov av att förstå
Snabb och effektiv inläring	Behov av intellektuell stimulans
Hög abstraktionsförmåga	Perfektionist
Komplexa tankemönster	Behov av logik och precision
Livlig fantasi	Har betydande känsla för humor
Tidigt utvecklad moralkänsla	Känslig och empatisk
Älskar att lära	Intensiv
Koncentrationsförmåga	Uthållig (envis)
Förmåga till analytiskt tänkande	Mycket självmedveten
Kreativa	Icke-konformist
Har avsevärd känsla för rättvisa	Ifrågasätter regöer och auktoritet
Eftertänksam och reflekterande	En tendens till introversion

Bilaga 5

Högpresterande resp. särskilt begåvade elever

Följande lista särskiljer på särskilt begåvade elever och högpresterande elever.

Listan är på så vis bra eftersom den gör det tydligt vad som just utmärker de särskilt begåvade eleverna. De särskilt begåvade eleverna är inte nödvändigtvis de som presterar i klassrummet. Det finns även särskilt begåvade elever som är högpresterande och det är också viktigt att komma ihåg att alla särskilt begåvade inte kryssar i varje punkt i checklistor.

Listan som skapats av Shirely Kokot återfinns bland annat här:

<http://www.filurum.se/olika-definitioner/om-att-undervisa-sarbegavade-barn/>

Högpresterande	Särskilt begåvad
Kan svaret	Ställer frågor
Är intresserade	Är nyfikna
Har goda ideér	Har tokiga ideér
Arbetar hårt	Sysselsätter sig med andra saker men klarar sig ändå
Besvarar frågor	Diskuterar frågor
Lyssnar med intresse	Visar starka åsikter och synpunkter
Lär sig snabbt	Kan redan
Har många jämnåriga kamrater	Föredrar vuxna
Kopierar	Skapar nytt
Tycker om skolan	Tycker om att lära
Tar emot information	Bearbetar information
Tänker steg för steg	Tänker komplext
Är nöjd med sin inläring	Ät mycket självkritisk
Förstår ideér	Tänker abstrakt

Bilaga 6

Länktips för förkovrande i ämnet

- [vloggar-begavade-barn \[Anita Kullander\]](#)
- [° Anna Hass blogg ° @glimra ° \(glimrandeglimtar.blogspot.com\)](#)
- ["Särbegåvade barn har spring i huvudet" | Specialpedagogik \(lararen.se\)](#)
- [Särskilt begåvade elever - Skolverket \(ämnesdidaktik i flertalet ämnen\)](#)
- [Kännetecken - SÄRSKILT BEGÅVADE BARN \(begavadebarn.nu\)](#)
- [#002 What is Gifted? With Lynda McInnes, Principal of a School for Gifted Kids – Our Gifted Kids Podcast | Podd på Spotify](#)
- [104-Särskilt begåvade barn – Life with kids | Podd på Spotify](#)
- [150-Best of- Särskilt begåvade barn – Life with kids | Podd på Spotify](#)
- [#103 Särskilt begåvade elever– en dold resurs Pia Rehn Bergander - SPSM – Hjärnpodden - Kristina Bähr | Podd på Spotify](#)
- [Hanna - 14 år, extrembegåvad och 2E – Synaps | Podd på Spotify](#)
- [Professorn: "Nyckeln är att identifiera de särbegåvade eleverna" - YouTube Seminarium med Roland Pehrsson \(ca 1,5 h\)](#)
- [Undervisning lärande nr19 2014.indd \(skolporten.se\)](#)
Text om särbegåvade barn av Mona Liljedahl
- [Lahjakkaat lapset](#)
- [om-filurum \[Filurum Sverige\]](#)
- [På svenska | Suomen Mensa ry](#)
- <http://mattetalanger.ncm.gu.se/wp-content/uploads/2016/03/Mattetalanger.-Uppm%C3%A4rksamma-s%C3%A4rskilt-beg%C3%A5vade-elever-och-utmana-dig-sj%C3%A4lv.pdf>

Videor:

- <https://www.youtube.com/watch?v=Mw39e3eqO7Y>
- https://www.youtube.com/watch?v=irl9rl_gq6Q
- <https://www.youtube.com/watch?v=tI0CbnfWm6o>

Bilaga 7

Förslag på pedagogiska kartläggningar

Förslag på vägar till kartläggning finns bland annat på:

- [Skola-Elev-Plan-kartläggning.pdf \(aspeflo.se\)](#)
- [° Anna Hass blogg ° @glimra °: Kartlägg barnets behov så här – verktyg – pedagogisk kartläggning – kunskapsnivåer – bedömningsstöd – mallar – krav \(glimrandeglimtar.blogspot.com\)](#)
- [202.pdf \(d39xr7ireu4fgp.cloudfront.net\)](#)
- Kristina Bährs *Hjärnan i skolan, möt barnen där de är*. Exist Publishing(2015)
- Anna Sjölund, Lena W Henrikson *Skolkompassen. Gothia Fortbildning*

Bilaga 8

Liljedahls checklista för coaching i klassrummet

Listan återfinns i sin helhet på s. 87-88 i Mona Liljedahls bok *Särskilt begåvade elever. Pedagogens utmaning och möjlighet* som utgavs av Gothia Fortbildning 2017.

Checklista för coaching i klassrummet

- Goda, förtroendefulla lärar-elev-relationer.
- Uppmuntran att ställa frågor, göra reflektioner och delge personliga åsikter.
- Ämnesexpertis och lärarentusiasm (entusiasmen är viktigast).
- Varierad undervisningsstil och olika uppgiftstyper samt olika sätt att redovisa kunskap - sätt att bedöma det eleven redan kan eller gör.
- Höga förväntningar på eleven (icke att förväxla med höga krav - se eleven som en jämlike).
- Tydliga mål (hit ska vi, sedan går vi vidare) och vad de syftar till.
- Balans mellan struktur och självständighet.
- Ärlig och uppriktig återkoppling (inte "bra" eller "vad fint" eller "utveckla" - konkreta, handfasta återkopplingar).
- Läraren är intresserad av att undervisa, inte bara av att följa kursplanen.
- Läraren bjuder på skratt, glädje och humor i klassrummet.
- Inga konstgjorda "tak" på vad som ska uppnås i ämnet eller uppgiftens omfattning.
- Inga repetitiva uppgifter eller mer-av-samma - inget övande för övandet skull.